

נחלתנו

ידיעות שבועי של מכון "נחלת צבי"

גליון תקצ"א - פר' בהעלותך - תשפ"ה

מי יודע ומי מכיר?

[א]

בספה"ק אהבת שלום מהרה"ק רבי מנחם מענדיל מקאסוב זי"ע בפרשת השבוע עה"פ (במדבר ח, ג) "ויעש כן אהרן", כתב זול"ק: ידוע שלכל מצוה ישנה סגולה, כגון: שופר הוא סגולה להבהיל השטן, וכן סוכה היא צלא דמהימנותא ומחסה ומסתור נגד הסט"א, וגם מצות הדלקת נר שבת היא סגולה לכבות נר הסט"א, וכן מצות לולב בנענועיו מעלה ומוריד הוא סגולה לעצור טללים רעים (סוכה לז:), וכדומה כל שאר המצוות. והסגולה של המצוה היא עובדא בפני עצמה, מלבד פעולת המצוה גופא.

וזהו "ויעש כן אהרן", פי' כמו הסגולה שתתיחס למצוה זו שהיא עובדא בפני עצמה, כמו כן עשה, וזוהי גם כוונת רש"י זללה"ה "מלמד שלא שינה". וד"ל. עכלה"ק. מה הפי' והכוונה שכתב "וזהו גם כוונת רש"י זללה"ה "מלמד שלא שינה"?

[ב]

בספה"ק "יסוד העבודה" מהרה"ק רבי אברהם מסלאנימא זי"ע (מכתב כה) כתב זול"ק: ועיקר העבודה היא בלב, כמחז"ל (תענית ב.) איזוהי עבודה שבלב, זו תפלה, והוא עיקר הדבקות. וכתב הצדיק רבי לייב מדוקאר נ"ע, תלמיד מובהק של הרה"צ המגיד ממעזריטש, ואח"כ שימש את הצדיק רבי מענדיל זי"ע בעל "פרי הארץ", דע בני, שמאמונת השכל לאמונת הלב רחוק יותר מאשר מהארץ לשמים. עכ"ל.

מכתב-הקדש הנ"ל מודפס בסוף ספר "בינת משה" מהרה"ק רבי משה מקוז'ניץ זי"ע (קראקא תרמ"ט), אפס כי בלשון שונה: ...אמנם ידוע להוי לך כי בין אמונת הלב לאמונת השכל, הוא מרחק רב ועצום ואלפי רבבות פרסאות עד אין מספר וכו'. עכלה"ק.

[שמו המלא הי' הרה"ק רבי אהרן ארי' לייב הנליש ב"ר משה חריף מדרווא זצ"ל, ונקרא גם רבי לייב מדוקאאר. פרטים מתולדותיו בספר "יסוד המעלה" (ח"א עמ' קב).]

מי יודע לפרש ולפשר עומק דבריו הק'?

[ג]

[א] בספר "מזכרת שם הגדולים" (מערכת 'ברכת אברהם' - אפטא, דף עב) כתב זול"ל: פ"א עמד מו"ר הרב מאפטא בתוך קהל יראים, ואמר שהוא אינו מאמין לעצמו אפילו רגע, ובפרט (ליונגע לייט) של דור זה אפילו לזקנים. ועמד שם זקן אחד, מגיד מבארנאו, ששימש את רבנו הקדוש, המגיד הגדול ממעזריטש נ"ע. וזכה לראות כמו קשת של אש על רבנו בשעת התפלה, והיה בן תשעים שנה. ואמר, לזה המגיד אני מאמין שלא יסוג אחור, אבל לא לאחר (נ"מ).

מי יודע מיהו המגיד מבארנאו הנ"ל והאם ישנם פרטים על אודותיו?

[ב] בפר' במדבר (ד, ב) כתוב "נשא את ראש בני קהת" וגו' ובפר' נשא (שם, כב) כתוב "נשא את ראש בני גרשון" וגו' ואילו בפסוק כט כתוב "בני מררי. למשפחתם לבית אבותם תפקוד אותם" ולא כתוב בהם נשיאות ראש. ומבואר ב"כלי יקר" (ד, כב) זול"ל: ונאמר לשון 'נשא' בבני קהת ובבני גרשון, ולא בבני מררי, לפי שהיה לשניהם מעלה ביתר שאת על בני מררי, קהת מצד משא הארון, וגרשון מצד הבכורה, ועוד שמשאו היה יותר מקודש ממשא בני מררי שהיה הפחות שבכולם, ע"כ לא הזכיר אצלו לשון נשא. ע"ש.

ולפלא שבפרשת הנשיאים (הנזכרת בסוף פרשת נשא) הקפידה התורה"ק לכבד את כל הנשיאים בשווה והאריכה בפרוטרוט בכל נשיא ונשיא את אותן המילים וכמו שהסביר הרמב"ן (על אתר) שלא יהיה קיצור בכבוד האחרים. ומדוע כאן לא חששו לכך שנראה לכאורה כזלזול בבני מררי?

[ג] בספר "משך חכמה" פר' נשא ד"ה "פר אחד בן בקר" (ז, טו) תמה מדוע לא נכתב "פר בן בקר אחד" כבפרשת המועדות. וכך ראוי לכתוב לפי משפטי הלשון. ומיישב שהנשיאים גידלו את הפרים לקרבנות, והביאו אותן ממצרים כמו שהכינו אבני השם וגו' ויעקב נטע ארזים, וכן היו מגדלין את הפרים, וכדי שלא ינגחו זה (מ)[את] זה, היו מגדלין את הפרים, וכדי שלא ינגחו זה מזה, היו מגדלין כל פר בפני עצמו ולא בהדי הדדי, כי היכי דלא ליתי לידי מום, וזה שאמר "פר אחד" שהיה כל פר בפני עצמו. עכת"ד.

[ב] עה"פ "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו" (ירמיהו יז, ז) הקשה המגיד מבאר זי"ע שלכאורה הוא כפל לשון. ופיי שלכל אדם יש בטחון בשי"ת שיזמין לו פרנסתו, רק שמחשבתו על סיבה, כגון חייט חושב שיזמין לו השי"ת להרויח ע"י תפירה וכו', נמצא שבטחונו על השי"ת והמובטח שלו הוא על דבר אחר, דהיינו הסיבה הנ"ל. לפיכך אמר הכתוב 'ברוך הגבר [אשר יבטח בה'] וגו', היינו ברוך הגבר שאינו עושה כן רק תולה הכל בשי"ת שבטוח בו שיזמין בו, וגם כן 'הוא מבטחו', שיזמין לו ע"י מה שירצה וכו'.

(אמרי פינחס השלם ח"א עמ' שנו אות נא. ע"ש)

[ג] מובא ב'שבחי בעש"ט' (ירושלם תש"ן, אות קג) שמעתי מפי רבי מענדיל מבאר שאמר, בימי נעורי בעת ההתלהבות בשעת התפילה עלה במחשבתי, איך מלאה לבי להתפלל לפני השי"ת ואני מוכלל מפשעים, ונשבר לבי בקרבי על זמן רב, ולא יכלתי להפטר ממחשבה זו כי נדמה לי שהיא מחשבה טובה. אח"כ חשבתי בלבי, למה אין נופלת מחשבה זו במוחי כשאשב לאכול אצל הקערה? לפיכך דחיתי מחשבה זו.

[ד] הרה"ק המגיד מבאר זי"ע דיבר פעם שצריך לאכול כדי להעלות את ניצוצי הקדושה. שמע המשרת שלו והתחיל לאכול הרבה מאד. שאל אותו המגיד הק', מה זאת? ענה לו: שמעתי מכם שע"י אכילה מבררים את ניצוצי הקדושה וכו'. אמר לו המגיד מבאר, אמשול לך משל, אדם שטבע בנהר ושט אחד* אחריו להוציאו, אם אחזו בשערו של הנטבע - הוא יכול להוציאו, אבל כשאחזו בדבר גס ביד או ברגל - הנטבע ממשיך ומוריד גם.. אותו למטה. כך בענין זה צריך לאחזו בדבר דק. עכ"ל. ע"ש.

[אמרי פינחס ח"א עמ' שצו, אות עט]

זכותו הגדולה והקדושה, תגן עלינו
באלף המגן. אמן.

!! תגובות !!

[א]

הרב יהודה גנוט = לגליון תק"ץ (תגובות אות ב). להערת הרב הכותב על מה שצוטט מלוח דבר בעתו בנוגע לאיסור אכילת בשר אחר גבינת צהובה. יש להעיר, הגם שיש בזה עיקולי ופשוטי, שיטת פוסקי הדור מפיהם אנו חיים, ה"ה הגרי"ש אלישיב ושו"ת שבט הלוי (ח"ב סי' לה), היא, שאע"פ שהכנתה אינה אורכת זמן רב דינה כגבינה קשה, כיון שנעשית ע"י חומרים שמייבים אותה כאילו עמדה ששה חדשים, ולמרות שיש להשיב על זה וגם יש מהפוסקים שכך הורו, אין אין לנו אלא שיטת ההלכה הרווחת. [אם כי אולי התכוון הרב המשיג שליט"א שעל כגון דא אמר הרה"ק הנוע"א שביו"ט שבועות הקילו חז"ל בהל' בשר בחלב (ומו"ר הגה"צ

מי יודע מקור דבריו שהנשיאים הכינו אבני שהם? הרי מדברי חז"ל (במדבר רבה י"ב יט) וכן ברש"י בפרשתנו מבואר להיפך שהנשיאים אמרו יביאו העם מה שיביאו, ומה שיחסר נמלא אנחנו, ואחרי שראו שהשלימו ציבור את הכל, שנא' "והמלאכה היתה דים", החליטו לתת את אבני השוהם לבגדי הכהונה ועל כן הנשיאים חסר יו"ד, הרי שבכלל לא חשבו בתחילה לתת את אבני השוהם (המתרץ את הקושיא העולה מאליה: לכאן הוא תרתי דסתרי! אם "השלימו ציבור את הכל", כיצד נעשה פתע צורך להבאת אבני שוהם? והרי יש כבר "את הכל"? - יתרץ גם קושיא זו. המגי"ה).

ועיין באוה"ח הק' פר' תרומה (כ"ה ז) מה שכתב בנידון. וכן במה שהביאו הקרבנות לחנוכת המזבח כתב רש"י בד"ה ויקריבו הנשיאים וגו' (ז, י) וז"ל: לאחר שהתנדבו את העגלות והבקר לשאת את המשכן, נשאם לבם להתנדב קרבנות המזבח לחנכו. עכ"ל. הרי שרק בעת החליטו להתנדב ומנין המקור לומר שכבר במצרים גידלו את הפרים למטרה זו? ואולי ידוע למישהו אם יש בחז"ל דרשות ופירושים באופן שונה מדברי המדרש ורש"י?

[ה] אבקשה נא את עזרת הקוראים הנכבדים, לענין נט"י לפני "פדיון הבן" אם לאחריו. בדרך כלל פורצים ויכוחים בין הקהל אם נוטלים ידיים לפני הפדיון, או רק לאחריו, והנני נבון איך לנהוג?

מי יודע מעשה רב בנידו"ד, ישנם מצדיקים תלמידי בעש"ט מזרע אהרן הכהן וכד'? והאם גם בברית מילה שייך ענין הנ"ל או לא?

[נתקבל מהרב ברוך הכהן כ"ץ]

הידעת?!

[א]

הגאון הקדוש המקובל האלקי רבנו
רבי מנחם מענדיל מ"מ דק"ק באר זי"ע
תלמיד מובהק למרן הבעש"ט הק' זיע"א
נלב"ע ביום י"ב בסיון תקנ"ד (?)
ומנ"כ בעיר דוביסאר

עובדות ומאמרים

[א] הרה"ק רבי פינחס מקאריץ זי"ע סיפר, פעם נסע הבעש"ט הק' עם המגיד מבאר זי"ע בדרך. ויצא המגיד למים. אמר לו הבעש"ט, [אם] יהיה לך בטחון אמיתי בשי"ת - (ו)יזמין לך מים, וכן עשה. נודמן להם ערל אחד ושאלם אם פגעו בסוסים שנאבדו לו, שהוא מחפש אותם זה ג' ימים? שאלו אותו אם יש לו מים, ונתן להם לשתות. שאל המגיד מבאר את רבו הבעש"ט, כיון שהערל הנ"ל לא נסע רק למעני, לרוות צמאונו, למה זה [הוא] נוסע כבר ג' ימים? השיב לו הבעש"ט הק' שהשי"ת הזמינו מתחילה, שאם יהיה לך בטחון אמיתי בשי"ת - ימלא מחסורך.

(עיין אמרי פינחס ח"א עמ' נ' אות עא)

מוהרי"ה זצ"ל, ציין על דבריו אלה: **צ"ע. המג"ה**. ועי' מה שכתב בזה הענין בשו"ת משנה הלכות חלק ז' סימן ע'.

[ב]

הרב מנשה מילר = בגליון תק"ץ (מי יודע באות ב') שאל מי הוא המגיד מקרילוב הנוכח בספר "אמתחת בנימין"? נראה שמדובר (שמו הוזכר גם בתוך הגליון במדור תגובות) בהרה"ק **רבי פינחס** לנדמן [ב"ר צבי], שהיה בין היתר רב בקרילוב. היה נכד הרה"ג רבי יצחק לנדמן אב"ד ויז'ניץ.

[ג]

הרב אברהם ראטה = לגליון תק"ץ (תגובות אות ד'). מהרה"ק **רבי מענדל מ'פאטוליש זי"ע** ארבעה ספרים המה: 'לימודים בנסים', 'אשכולות הגפן', 'משנת העתים', 'דרושי יום יום'. ספרים הללו נדפסו כאחד, מהכרכים שיו"ל ע"י הוצאת "בית הלל". שנים מהם נדפסו גם במהדורה נאה ומפוארת והגהות חשובות, 'לימודים בנסים' ו'אשכולות הגפן', והשנים זולתם - באמצע העריכה.

[ד]

הרב סאניש אנגלרד = [א] לגליון תקפ"ט (אות א) (לסיפור המובא בשם 'גנזי ישראל'): בספר "דברי תורה" (ח"א אות קיח, ח"ה אות ח ואות מ) מובא כך פעמיים. פעם אחת עם הרה"ק הר"ר מענדלע מרימאנוב ושאל את הרה"ק הר"ר אלימלך זי"ע, ובפעם השנית באחד מתלמידי הר"ר אלימלך, ואינו מזכיר את שמו. והסיפור מובא גם ב"בינת משה" קאזניץ (לחנוכה) ובו נכתב: הרה"ק הר"ר אלימלך עם רבו הרה"ק הר"ר בער זי"ע.

ושמעתי לאחרונה מנכד כ"ק אדמו"ר מגאלאנטא שליט"א שהסיפור היה עם הרה"ק ר' יהודא ליב מזאקליקוב זי"ע עם רבו הרה"ק הר"ר אלימלך.

[ב] בגליון תק"ץ (תגובות אות ב') כתבו על אודות הרה"ק **רבי אורי לאנדמאן זצ"ל**. נולד תקצ"ו. היה אב"ד דק"ק פאדילאי (רומעניען). בשנת תשנ"ו הופיע ספרו "אור יצהר" על מגילת אסתר.

יצויין שהספרים נדפסו ע"י הגה"צ ר' אהרן שפירא שליט"א אבד"ק פרדס כץ. בשנתשנ"ה יו"ל על מגילת איכה, בשנתשנ"ז יו"ל על חנוכה והגדה של פסח, בתשנ"ח יו"ל על ימים נוראים, בתשס"ה יו"ל על מס' ברכות, ובתשס"ו יו"ל על ענייני נישואין.

הוא נשא את מרת דבורה בת הרה"צ ר' מרדכי ווייענבערג מאפטא [נכד הרה"ק ר' יהודא ליב מזאקליקוב ב' 'ליקוטי מהרי"ל"] חתן הרה"צ ר' שמואל ענגלסבערג מרישא חתן הרה"ק הרבי מלובלין.

[ה]

הרב יעקב יהושע בויס, = [א] בענין אי אמירת 'זכר למעשה בראשית' בתפילת העמידה של שחרית בשבת, אעתיק לכם מה שכתבתי בזה בעבר בנחלת, בזה הלשון: = המנהג, שבתפלת שחרית של ש"ק, אין אומרים את שלש התיבות 'זכר למעשה בראשית' בסיום 'ישמחו במלכותך', ורק בערבית ובמוסף אומרים אותם.

מקור הדברים הוא על פי האר"י הקדוש, והובא ע"י הגאון רבי ישראל יעקב אלגאזי ז"ל, בספרו שלמי חגיגה (תפלת שחרית של שבת אות יז) בזה"ל: בעמידה של שחרית של שבת, אית דגרסי 'זכר למעשה בראשית', וכן במנחה.

וכתב הרב [- האר"י הקדוש] זלה"ה, כי אין לאמרו, כי אם בערבית ובמוסף, לא זולת. והובא בשמו ב'שערי תשובה' (או"ח סי' רפא סוף ס"ק א) בזה"ל: ועיין בשלמי חגיגה (תפלת שחרית של שבת אות יז) שכתב: וכתב הרב זלה"ה שאין לומר בתפלת שחרית 'זכר למעשה בראשית', כי אם בערבית ובמוסף. ע"ש.

וכ"כ ב'ערוך השולחן' (או"ח רפא, ח): ודע שאצלנו בשחרית אין אומרים 'ישמחו במלכותך', אלא מתחילין 'עם מקדשי שביעי', ובמוסף מתחילין 'ישמחו'.

והספרדים מתחילין גם בשחרית 'ישמחו', אלא שאין מסיימין 'זכר למעשה בראשית'. ומסיים: **ואין הטעם ידוע**. ב'בן איש חי' (הלכות, שנה שניה, פרשת תולדות אות יד) כותב: בעמידה של שחרית שבת, כשאומרים 'חמדת ימים אותו קראת', אין מסיימים 'זכר למעשה בראשית', ורק בערבית ומוסף אומרים 'זכר למעשה בראשית'. ובספר 'משנת חסידים' נתן טעם לזה על פי הסוד, אך בדברי רבנו האר"י ז"ל, לא נמצא טעם מפורש. וכ"כ בספרו שו"ת 'רב פעלים' (ח"ב, סוד ישרים סי' ז ד"ה ועל שאלה הג'). בספר 'מאור עינים' בפר' אמור (בפסוק 'אלה מועדי', ד"ה וזהו תן חלק), כתב בא"ד: ולסוד זה אין אנו אומרים 'זכר למעשה בראשית' אלא בסוף. דהיינו במוסף. ע"ש.

תפלת שחרית היא 'זכר ליציאת מצרים'

[ב] ושמעתי בבחורתי ממו"ר הגה"ח רבי איטשע ריונגרטן זצ"ל, ראש ישיבתנו בלונדון הבירה יצ"ו, [בתוך דבריו הנפלאים שמסר מדי שבת בשבתו בקידושא רבה שאחרי התפלה בצפרא דשבתא, ואלו אמרו בשם... ולא מדיליה], שביאר מנהג זה, שהרי ישנן שתי בחינות שבת, 'זכר למעשה בראשית', ו'זכר ליציאת מצרים'.

בליל ש"ק שאומרים בו פסוקי 'ויכול', שהם פסוקי מעשה בראשית, שייך לומר 'זכר למעשה בראשית', אבל בתפלת שחרית, שלאחר פסוקי 'ושמרו' אומרים 'ולא נתנו לגוי הארצות... כי לישראל עמך נתת באהבה', המדבר משבת שנצטוונו בה בצאתנו ממצרים, אין שייך 'זכר למעשה בראשית'.

[ראה מה שכתב האבודרהם (סדר תפלת ערבית של שבת): יש שואלין, מה ראו חכמים לתקן בשבת שלש תפלות משונות זו מזו, 'אתה קדוש', 'ישמח משה', ו'אתה אחד', וביום טוב לא

תלמידי, וכ"ש תלמידי, אני מבטיחו שלא יסתלק מהעולם בלא תשובה שלמה" (אהל משה).

[ג] עש"ק בהעלותך: "אשרי השונה מאמר זה (ילקוט שמעוני ר"פ בהעל' בערב שבת זה עם חשכה: "אמר הקב"ה: בעוה"ז, אע"פ שהיה במשכן אורה לכבודי, הנרות היו דולקין לתוכו, אף לעתיד לבא, אע"פ שאני ממלא ירושלם מכבודי, שנאמר (ישעי' ס, א): "קומי אורי כי בא אורך" וגו', אני מדליק לתוכה נרות, שנאמר (צפני' א, יב): "והיה בעת ההיא, אחפש את ירושלם בנרות", ונאמר (משלי ו, כג): "כי נר מצוה ותורה אור". נרות של בשר ודם, של חרס או של נחושת; הכל לפי כבודו של אדם. וכבוד השבת - נרותיה הן כבודה. אם שמרתם נרות של שבת - אני מראה לכם נרות של ציון, שנאמר "והיה בעת ההיא אחפש את ירושלם בנרות", ואני מצריך לכם לראות באורה של חמה, אלא בכבודי אני מאיר לכם. שנאמר (ישעי' ס, יט): "לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנוגה הירח לא יאיר לך, והיה לך ה' לאור עולם". האומות עתידין להיות מהלכין לאורם, שנאמר (שם, שם, ג): "והלכו גויים לאורך ומלכים לנוגה זרחך". ואי זה אור הקב"ה מאיר לישראל? באור הצדקה (רמז נאה יש כאן למובא בספה"ק שיש ענין גדול לעצמות אחרים לצדקה בערב שבת), שנאמר (מלאכי ג, כ): "וזרחו לכם יראי שמי שמש צדקה", וכל כך למה? בזכות הנרות שהן מדליקין בשבת (=לכבוד שבת) [ור' עוד מטה אות].

[ד] שחרית ש"ק: במיוחד יש לכוון את זכירת מעשה מרים (שבס"פ השבוע) ב"להודות לך" שהפה נברא רק להודות [ולעסוק בדברי תורה ומצוות] ולא בלה"ר [ודבורים אסורים].

[ה] בתפילת העמידה ראוי לכוון ב"כי עבד נאמן קראת לו" (ובמשמעות הנגזרת מכך), דבר בעתו מקריאת היום ("בכל ביתי נאמן הוא").

[ו] קריאת התורה: בסידור "בית אהרן וישראל" (סטולין-קרלין) סדר העליות שונה מהמקובל.

[ז] "ראוי לקרוא לכהן את פרשתו עד "כן עשה את המנורה", וללוי את פרשת הלויים עד שלישי.

[ח] יש קוראים בקול נמוך מעט (המסמל את חרטתנו. פר"ח) מ"והי העם כמתאוננים..." עד "והמן כזרע גר", ומ"וישמע משה..." עד "ותדבר מרים..." (פרט לפסוקים מעטים שאין בהם מתרעומת המתאוננים וענשם), אך בתנאי שהכל ישמעו כדת את הקריאה, "וכמדומני שבמדינתנו אי"נ כן" (לי' מהרי"ח. וע"ע שער"ג, ג).

[ט] למ"א מפסיק החמישי ב"ויסעו" וששי קורא עד "את רוחו עליהם". בפפד"מ ("נוהג כצאן יוסף") הפסיקו לשביעי "הוא זקני ישראל" (כ"ז נכון יותר לפי הפשט).

[י] "אחר קריאת מעשה מרים ראוי לשנות על-אתר המש' (בסוטה א, א-ט): במדה שאדם מודר - בה מודדין לו... וכן לעניין הטובה. מרים המתינה למשה שעה אחת, שנאמר (שמות ב, ד): "ותתצב אחותו מרחוק", לפיכך נתעכבו לה ישראל שבעה ימים במדבר, שנאמר (במדבר יב, טו): "והעם לא נסע עד האסף מרים".

[יא] הפטרת היום: כבשבת חנוכה (ראשונה) ב"נרות זכריה": "רני ושמחי בת ציון" עד "תשואות חן חן לה"

תקנו אלא אחת 'אתה בחרתנו' לערבית ולשחרית ולמנחה?... וה"ר קלונימוס כתב טעם אחר, ששלש תפלות אלו הן כנגד ג' שבתות, שבת בראשית, שבת מתן תורה, דלכולי עלמא בשבת נתנה תורה לישראל (שבת פו:), ושבת שלעתיד. וכן הוא הפירוש, 'אתה קדשת', מיירי בשבת בראשית. 'ישמח משה', מיירי בשבת מתן תורה. ו'אתה אחד', מיירי בשבת שלעתיד, שאז "יהיה ה' אחד ושמו אחד" (זכרי' יד, ט).

'זכר למעשה בראשית וליציאת מצרים'
[א] מה שמעניין לציין, מה שהביא המשנה ברורה ב'ביאור הלכה' (סי' רע"ד מיד) באמצע דבריו, במאמר מוסגר: ובתפלת שחרית ראיתי בהגה[ות] 'מראה כהן', שהביא בשם הכלבו, הנוסחא 'זכר למעשה בראשית וליציאת מצרים'. אך מעין ב'כל בו' רואים שכתב כן לגבי כל תפלות השבת, ולא רק בתפלת שחרית. וזו לשונו: בסדר תפלת ליל שבת (סי' לה): ויש מוסיפין בברכה זו - ברכת מעין שבע, כשאמרו 'זכר למעשה בראשית', אומר 'וליציאת מצרים'. וכן נמי ב'אתה קדשת', אחר 'ויכל' אומרים 'ויום השביעי רצית בו וקדשתו, חמדת ימים אותו קראת, זכר למעשה בראשית וליציאת מצרים. אל'הינו וא'ל'הי אבותינו' וכו'. וכן גם בכל תפלות שבת, מזכירין יציאת מצרים. וראיה למבין, מקדושא דכסא, שאנו מזכירין שניהם. וכן, בפרשת 'זכור' (שמות כ, ז) מזכיר שבת בראשית, ובפרשת 'שמור' (דברים ה, יא) מזכיר יציאת מצרים, לכך אנו צריכין להזכיר שניהם בתפלה ובקדושה.

בספר אבודרהם (ערבית של שבת, ברכת מעין שבע) 'זכר למעשה בראשית', צוה לנו את השבת, שנאמר (שמות לא, טז) 'ושמרו בני ישראל את השבת', ונותן טעם למה, 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש'. ואינו אומר 'זכר ליציאת מצרים'. ואע"פ שכתוב בשבת (דברים ה, יד) 'וזכרת כי עבד היית ב[ארץ] מצרים'; כי עיקר מצות שבת, אינה אלא על שם ששבת, כי השבת היתה לפני יציאת מצרים. אבל בקידוש של שבת, הוא מזכיר שניהם.

מעניינא דיומא!

נתקבל מהרב מרדכי גנוט בעל לוח 'דבר בעתו'

[א] בין אדם לחברו: לעתים עסוק/ה בעל/ת השמחה ואינו/ה מבחינה/ה באורח/ת נבוכ/ה שאינו/ה מכיר איש/אשה (זולתי החתן/הכלה) ואף הגיע ממקום רחוק... מצוה על כל איש/אשה לגשת אליו/ה ולדובבו/ה ב"שלוש עליכם" צוהל, לקיים מצות "הכנסת אורחים/ות" מהודרה עד שבעל/ת-ה שמחה יקרבנו/ה, כמנהג.

[ב] יז בסיון: בשנתשד נפ' הגמ"ר משה (ב"ר יוסף צבי) פארהאנר ב' "אהל משה" ממאקאווא זצ"ל. מצוותו: "כל הבא על קברי ויבכה בדמעות שליש שרוצה לשוב - בודאי אסייע בידו. כל מי שיעשה דבר לתיקון נשמתי אפי' אינו

(בזכרי' ב, יד - ד, ז). במרוקו ממשיכים עד "משוטטים בכל הארץ" (פס' י) ~ נושא הנרות בנבואת זכריה, וזה לנושא הראשון שבפר' השבוע ~ "ושבעה נרותיה עליה" - היא זכות שבת ישראל משמרין אחת לז' ימים (פס' דר"כ ח, ד, ילק"ש זכריה תקע).

[יב] אמירת "אב-הרחמים" - כמו גם ה"מי שברך" לאלה שאינם מדברים בעת התפלה וקריאת התורה - יפה שבעתים בשבת זו, שלפני כ' בסיון, שיא פרעות גזרות ת"ח-ת"ט.

[יג] כ' בסיון: היסטוריה של צרות ארעו בו לאבותינו ולאבות-אבותינו. בו תם חרש קברות התאוה, בו הגיעו לשיא אכזריות הצלבנים במסע-הצלב השני (ד'תתקל"א), והראשונים ז"ל יסדו קינות וסליחות ליום הזה. חלקן נאמרות במוסף יום-הכיפורים, בהתאם למנהג הקהילות. גם בשנים ה'ת"ח-ט' היה ביום זה שיא פרעות האימים ביהודי אוקראינה (בעיר נמירוב לראשונה) וסביבתה, בואכה פולין (ע"י קוזאקי חמלניצקי ימ"ש). "ועד ארבע ארצות" הורה כי יתענו מבין ח"י לזכר ומבת ט"ו לנקבה (שע"ת), ובחרו יום זה (אע"פ שהגזירות נמשכו גם ממנו והלאה), לפי שאינו חל בשבת (י"ן מצולה), ורצו שיתענו בו בכל שנה (ור' "מגילה עפה").

[יד] "נוהגים להתענות ביום כ' בסיון בכל מלכות פולין, ונהרא נהרא ופשטיה" (מג"א סי' תקפ) ואמרו סליחות במקומות שהרשעים הצוררים הגיעו בשנות תח-ט (אוקראינה, גליציה). או-אז תיקן ב' תוי"ט את ה"מי שברך" למי שאינו מדבר בביהכ"ס ובקריאת התורה, כדי לחזק את העם ולהתריע ברבים על חומרת העון ~ תיתי לו לש"ב הרב הצעיר ר' אברהם יעקב איצקוביץ' הי"ו מירושלם, שכינס לפונדק אחד, בשם "גזרות תח-תט" (ירושלם תשסה) ייקרא, את ספרי מאורעות הזמן המר ההוא: י"ן מצולה, צוק העתים, מגילת עיפה, ועוד ועוד.

[טו] בשנת תש"ו נקבע יום זה ע"י רבני הגר (הונגריה) לתענית ציבור לבני הגר על הריגת אחינו בני ישראל בני הגר הי"ד בשואה האיומה (רובם ככולם גורשו למחנות השמד באייר - תמוז תש"ד).

[טז] שחרית: גם אלה שא"א תחנון עד כ' בסיון (ר' בר"ח אדר), מתחילים לאמרו (היום) ~ בק"ק (גליציה, בעלז) אומ' "סליחות לכ'

בסיון" (נמצאות בסידורים: אוצר התפילות, ברדיטשוב, בית-יעקב לגריעב"ץ, אור הישר, עבודת ה' (בעלז)) ~ כשיש חתן/ברית מילה בביהכ"נ מסיימים "הרחמים והסליחות" (כפי שמסיימים כך בסליחות אלול, תשרי ובה"ב, ויש חולקים על כך גם בסליחות ההן) ~ גם מי שאינו אומר סליחות בציבור, יאמרו ביחידות.

[יז] גם בק"ק שנהגו להתענות, כשחלה ברית מילה נוהגים כרגיל ועורכים הסעודה ביום, אך לפני אסורים הקרואים לאכול פרט לבעלי-הברית, שיו"ט שלהם הוא, ולאחר הסעודה מותר כבר לכולם לאכול כל היום, שאין עליו כבר שם תענית לגביהם (מג"א תקסח ססק"י).

[יח] "גם שמעתי מהאיש הלז ששמע מזקני הרה"ק בעל "אוהב ישראל" מאפטא זת"ע וצללה"ה, דרוש גדול ביום כ' בסיון, ולא זכר כי אם הדברים האלה: כ' בסיון הוא התחלה ליום הכפורים. אם מקיים היום הזה כראוי - אזי יוכל לקיים יוהכ"פ כראוי וכנכון. וסימנך: "כי יד על כ"ס י"ה" (שמות טו"ב טז); כ"ס - ר"ת כ' סיון, י-ה - ר"ת יום הכפורים" ("אוהב ישראל", ס"פ מטות, ליקוטים). יתכן הטעם בגלל הסליחות או בגלל ש"מיתת צדיקים מכפרת" (מו"ק כח) ~ אולי אף היום יום-סגולה ותחנונים למעוכבי שידוכים, כיוהכ"פ וכו' באב. ר' במו [וסימנך: סלחתי בדברך ר"ת כ' סיון, ס"ת יום כפור].

[יט] יש מיוצאי פולין (גם מנ' גור, בעלז; ובליובאביטש - גם לא ווארט; [לכא' לא יהיה חמור מתשעה באב?]). שאינם עורכים נישואין היום ואין נכנסים לדירה חדשה (ארח"ח ספ').

[כ] בר-דעת, גם אם אינו צם, יימנע מלנסוע היום לטיול או לים (הגמר"מ הלבשרטם זצ"ל). הרה"ק ב' "ישועות משה זצ"ל לא המליץ לקבוע ניתוח להיום, אם אינו דחוף.

[כא] אור לכ"ג בסיון, בו נכתבו האגרות השניות לביטול גזרת המן: דבר בעתו לשיר בסעודות מצוה (חתונות, שבע ברכות, ברית, פדיון הבן, סיו"ם) ניגוני פורים מענינא דיומא. רמז לעצמו של יום המסוגל כיום הפורים עצמו, ניתן לראות בקביעת הזוה"ק "פורים-כפורים"; הוא חל באותו יום בשבוע בו יחול יוהכ"פ הבעל"ט. על ההנהגה כיום הזה; חציו עצב, בגין התענית כי "בו בטלו הביכורים לעלות לירושלם בימי ירבעם בן-נבט" (מג"ת פי"ג; שו"ע או"ח תקפ, ב) וחציו שמח, כי בו נכתבו האגרות השניות - ר' בלוח "דבר בעתו".

לזכרון עולם

הרה"ח רבי יוסף אריה הכהן שו"ב ז"ל

בהרה"ח רבי צבי הכהן כ"ץ ז"ל

נלב"ע י"ד סיון תשל"ז

ת. נ. צ. ב. ה.